

Zbigniew Judycki

Fundacja Polonia Semper Fidelis

**Im memoriam. Ks. Zenon Kardynał Grocholewski
(1939–2020)**

Ks. kard. Zenon Grocholewski

Kiedy wczesnym rankiem lub późnym popołudniem ulicami rzymskiej dzielnicy Capenelle zmierzał w kierunku domu dla starców San Giuseppe skromnie ubrany ksiądz, któremu przechodnie kłaniali się z szacunkiem, niewielu z nich wiedziało, że mijał ich wielki Polak, jeden z największych umysłów naukowych w dziedzinie prawa, wybitny hierarcha Kościoła – Zenon kardynał Grocholewski, którego motto życiowe brzmiało: *Sprawiedliwość to jeszcze nie wszystko. Jesteśmy bowiem powołani do czegoś więcej, do realizowania miłości: to jest pierwsze i największe przykazanie. Należy jednak uważać, że nie może być mowy o realizowaniu miłości bez sprawiedliwości.*

Mieszkając w Rzymie, swobodnie poruszał się w Niemczech, Francji, Ameryce, nie mówiąc już o Włoszech czy Polsce, którą zawsze odwiedzał z niewypowiedzianą radością. Uniwersytety rozmaitego formatu nie stanowiły dla niego żadnej tajemnicy. Profesorski pulpit i studenci to była jego pasja.

Zenon Grocholewski i Zbigniew Judycki,
Kraków 2019

Kardynała poznałem w 1983 roku podczas mojego pierwszego pobytu w Wiecznym Mieście. Był wtedy nowo mianowanym biskupem i początkującym pracownikiem Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej. Zaprosił mnie do domu, gdzie długo rozmawialiśmy o moich planach dotyczących badań nad biografistyką polonijną, degustując przy tym wysmienitą nalewkę wytwarzaną przez zakonników jednego z włoskich klasztorów. Od tego dnia przez 37 lat utrzymywaliśmy ze sobą bardzo przyjazny kontakt. Wymienialiśmy się publikacjami, a ja stałem się nieformalnym biografem Kardynała, pisząc o nim do wielu czasopism. Zawsze, będąc w Rzymie, odwiedzałem tego wspaniałego człowieka, który mimo ogromnej liczby zajęć znajdował czas, by się ze mną spotkać. Z rozlicznych podróży, które odbywał po świecie, zawsze przesyłał pozdrowienia, pocztówki czy krótkie notatki informujące o celu wyjazdu. Kardynał pisał przedmowy do moich słowników, pomagał w organizowanych przeze mnie rzymskich sympozyjach biografistyki polonijnej¹ i był zawsze członkiem honorowym komitetów tychże sympozyjów. Podczas ostatniego sympozyjum, które odbyło się w Krakowie² w 2019 roku i nad którym objął honorowy patronat, po raz ostatni miałem zaszczyt z nim porozmawiać.

¹ III Międzynarodowe Sympozjum Biografistyki Polonijnej „Losy Polaków” – Papieski Uniwersytet św. Tomasza, Rzym 25–26 września 1998; VII Międzynarodowe Sympozjum Biografistyki Polonijnej „Duchowieństwo polskie w świecie” – Papieski Uniwersytet Urbanański, Rzym 17–18 października 2002 r.

² XX Międzynarodowe Sympozjum Biografistyki Polonijnej „Z pastorałem przez kontynenty” – Kraków 18 października 2019 r.

Ostatni list, jaki otrzymałem od Kardynała, nosił datę 22 czerwca 2020 roku. W liście tym m.in. napisał: „W wielu krajach, w których występowałem służbowo lub wygłaszając referaty, zawsze informowałem, skąd jestem, i mówiłem dużo o moim kraju pochodzenia, jego wartościach i historii. Jakżeż pragnę, by Polacy byli zawsze wierni swoim bogatym i wspaniałym korzeniom kulturowym”.

Kardynał Zenon Grocholewski pozostanie na zawsze w mojej pamięci jako człowiek wielkiego serca i otwartego umysłu.

* * *

Zenon Grocholewski urodził się 11 października 1939 roku w Brudkach (woj. poznańskie) jako syn Stanisława i Józefy z domu Stawińskiej. Po ukończeniu Niższego Seminarium Duchownego w Wolsztynie odbył studia filozoficzno-teologiczne w Arcybiskupim Seminarium Duchownym w Poznaniu (1957–1963). Po przyjęciu święceń kapłańskich (26 maja 1963 z rąk arcybiskupa Antoniego Baraniaka) przez trzy lata pracował jako wikariusz w parafii pw. Chrystusa Odkupiciela na Osiedlu Warszawskim w Poznaniu, skąd skierowany został na studia specjalistyczne do Rzymu. W latach 1966–1972 studiował prawo kanoniczne na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim. Pod kierunkiem wybitnego kanonisty profesora Ignacio Gordona³ napisał pracę licencjacką (1968), a potem doktorską (1972), za które otrzymał złote medale przyznawane dla najlepszego studenta danego wydziału⁴. Był pierwszym polskim studentem w okresie powojennym, który osiągnął tak duży sukces naukowy.

Dwa lata później ukończył Podyplomowe Studium Rotalne⁵, otrzymując dyplom adwokata Roty Rzymskiej. W czasie studiów rzymskich odbył

³ W latach 1974–1982 Zenon Grocholewski współpracował z prof. Ignacio Gordone przy organizowaniu międzynarodowych kursów „Renovationis canonicae pro iudicibus” na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim.

⁴ Za pracę licencjacką był nadawany złoty medal Uniwersytetu, natomiast za doktorat złoty medal od Ojca Świętego.

⁵ Rota Rzymska, oficjalnie Trybunał Roty Rzymskiej (łac. *Tribunal Rotae Romanae*) – obok Sygnatury Apostolskiej i Penitencjarii Apostolskiej jeden z trybunałów w Kurii Rzymskiej. Zgodnie z kanonem 1443 Kodeksu Prawa Kanonicznego jest *zwyczajnym trybunałem ustanowionym przez Biskupa Rzymskiego dla przyjmowania apelacji*. Stanowi tym samym najwyższy sąd apelacyjny wobec wyroków biskupich (diecezjalnych). Publikuje roczniki procesowe „Decisiones Sententiae Romanae Rotae” i „Ius matrimoniale”. Rota istnieje od 1331, a w obecnej formie od 1908, zgodnie z konstytucją papieża Piusa X *Sapienti consilio*. W historii Roty dwukrotnie jej dziekanami byli Polacy: Bolesław Filipiak (1968–1976) i Antoni Stankiewicz (2004–2012).

kursy językowe we Francji i w Niemczech oraz prowadził posługę duszpasterską w różnych parafiach na terenie Włoch i Niemiec. Od 1 października 1972 roku pracował w Najwyższym Trybunale Sygnatury Apostolskiej⁶, gdzie pełnił obowiązki notariusza (1972–1977) i obowiązki kanclerza (1977–1980), a następnie był kanclerzem (1980–1982), sekretarzem (1982–1998) i prefektem (1998–1999).

21 grudnia 1982 roku został mianowany biskupem tytularnym Agropoli (6 stycznia 1983 otrzymał święcenia biskupie). Z tej okazji Jan Paweł II ofiarował mu wspaniałą, wysadzany brylantami krzyż biskupi z relikwiami Krzyża Świętego, z relikwiami św. Katarzyny Sieneńskiej i innych świętych. Na odwrocie krzyża wygrawerowane zostały nazwiska jego poprzednich właścicieli; byli nimi: Pietro kardynał Gasparri⁷ i Pericle kardynał Felici⁸. Jako hasło posługi biskupiej Zenon Grocholewski przyjął dewizę *Il-*

⁶ Najwyższy Trybunał Sygnatury Apostolskiej (Sygnatura Apostolska) to najwyższy organ sądowniczy Kościoła katolickiego, którego kompetencje i działanie regulowane są przez Kodeks Prawa Kanonicznego (kan. 1445). Najwyższy Trybunał Sygnatury Apostolskiej rozpatruje: sprawy o nieważność, prośby o przywrócenie do stanu poprzedniego i inne rekursy przeciwko wyrokom rotalnym; rekursy dotyczące stanu osób w sprawach, których dopuszczenia do ponownego zbadania odmówiła Rota Rzymska; zarzuty stronniczości oraz inne sprawy przeciwko audytorom Roty Rzymskiej, z powodu aktów dokonanych przy wykonywaniu ich funkcji; konflikty własności; spory powstałe na skutek działania kościelnej władzy administracyjnej przekazane mu przez Biskupa Rzymu lub dykasterie Kurii Rzymskiej, a także konflikty własności między dykasteriami. Nadzoruje także działanie sądów kościelnych niższego rzędu. Zajmuje się sprawami prawnymi dotyczącymi potwierdzenia, rewizji, zmiany itp. spraw prowadzonych przez sądy kościelne w poszczególnych diecezjach, sporami kompetencyjnymi między różnymi instytucjami Kurii Rzymskiej, troską o prawidłowe funkcjonowanie wymiaru sprawiedliwości w Kościele itp. Dodatkowo zadaniem najwyższego trybunału jest czuwanie nad prawidłowym wymiarem sprawiedliwości, przedłużanie własności trybunałów oraz popieranie i zatwierdzanie erekcji trybunałów niższych instancji.

⁷ Pietro Gasparri (ur. 5 maja 1852 w Ussita, Perugia, zm. 18 listopada 1934 w Rzymie), kardynał. W 1904 został powołany przez Piusa X na sekretarza Komisji Kodyfikacyjnej, której zadaniem było stworzenie nowoczesnego kodeksu prawa kanonicznego. Odegrał ogromną rolę w przygotowaniu Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917. W październiku 1914 został papieskim sekretarzem stanu (z nominacji Benedykta XV). W imieniu papieża był sygnatariuszem traktatów laterańskich. Przeszedł na emeryturę w 1930.

⁸ Pericle Felici (ur. 1 sierpnia 1911 w Segni, zm. 22 marca 1982 w Foggii), kardynał. W latach 1962–1965 był sekretarzem generalnym Soboru. 21 lutego 1967 mianowany proprezydentem Papieskiej Komisji Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego. Od 1967 prezydent Papieskiej Komisji Interpretacji Dekretów Soboru Watykańskiego II, od sierpnia 1977 prefekt Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej. Uczestniczył w sesjach Światowego Synodu Biskupów, pełniąc przy nich funkcje prezydenta (1967)

lum oportet crescere (On ma wzrastać), uważając za sens swojego kapłaństwa czynienie wszystkiego tak, aby przez to Chrystus rósł.

Jako wybitny znawca prawa kanonicznego powołany został do siedmioosobowej komisji, która z Ojcem Świętym studiowała ostateczny projekt nowego Kodeksu Prawa Kościelnego przed jego promulgacją w 1983 roku. Na znanych fotografiach, ukazujących papieża podpisującego kodeks, wśród kilku ważnych dostojników Kościoła figuruje też młody, dopiero co konsekrowany biskup Zenon Grocholewski. W kilka lat później Jan Paweł II powołał go także do komisji, która z nim studiowała ostatni projekt reformy Kurii Rzymskiej, dokonanej Konstytucją Apostolską *Pastor Bonus* z dnia 28 czerwca 1988 roku.

7 czerwca 1998, jako specjalny wysłannik Jana Pawła II, w jego imieniu konsekrował pierwszą świątynię katolicką w Ałma Acie (Kazachstan).

W latach 1988–1999 pełnił obowiązki przewodniczącego Komisji ds. Adwokatów Stolicy Apostolskiej i Adwokatów przy Kurii Rzymskiej, zaś w latach 1983–1998 był członkiem Komisji Dyscyplinarnej Kurii Rzymskiej. Był także profesorem kanonicznego prawa procesowego i orzecznictwa sądowego Papieskiego Uniwersytetu Gregoriańskiego, wykładowcą kanonicznego prawa administracyjnego na Uniwersytecie Laterańskim oraz profesorem sprawiedliwości administracyjnej w Kościele w Podyplomowym Studium Rotalnym. Głównymi kierunkami jego badań naukowych była struktura i kompetencje trybunałów apostolskich, prawo administracyjne oraz prawo małżeńskie, a najczęściej pojawiające się tematy i zagadnienia jego opracowań dotyczą m.in. struktury i kompetencji Sygnatury Apostolskiej, zadań i funkcji Roty Rzymskiej, orzekania nieważności małżeństwa na drodze administracyjnej przez Sygnaturę Apostolską oraz aspektów teologicznych aktywności sądowej Kościoła czy reformy Kurii Rzymskiej.

Do godności arcybiskupa został wyniesiony w 1991 roku. W dniu 15 listopada 1999 roku Jan Paweł II mianował go prefektem Kongregacji Edukacji Katolickiej⁹, powierzając jego trosce formację duchowieństwa, szko-

oraz członka sekretariatu generalnego (1977–1980). Brał również udział w dwóch konklawe w 1978; 3 września i 22 października 1978 nakładał paliusze nowym papieżom.

⁹ Kongregacja ds. Edukacji Katolickiej (*Congregatio de Institutione Catholica [de Studiorum Institutis]*) – jedna z dziewięciu kongregacji Kurii Rzymskiej powołana do istnienia przez Sykstusa V w 1588 na mocy konstytucji apostolskiej *Immensa Aeterni Dei*, reorganizującej Kurie Rzymską i tworzącą stałe kongregacje. Podlegał jej wówczas rzymski uniwersytet Sapienza oraz najważniejsze uniwersytety tego czasu, z wyjątkiem Bolonii, Paryża i Salamanki. Leon XIII utworzył w 1824 *Congregatio studiorum*, której podlegały instytucje edukacyjne w Państwie Kościelnym. W 1870 podporządkowa-

ły katolickie, uniwersytety i rozwój studiów kościelnych na całym świecie. Jako prefekt tej kongregacji był również Wielkim Kanclerzem Papieskiego Uniwersytetu Gregoriańskiego i połączonego z nim Papieskiego Instytutu Biblijnego, Papieskiego Instytutu Muzyki Sakralnej, Papieskiego Instytutu Archeologii Chrześcijańskiej, Papieskiego Instytutu Studiów Arabskich i Islamistyki. Sprawował także patronat nad Wydziałem Literatury Chrześcijańskiej i Klasycznej na Papieskim Uniwersytecie Salezjańskim.

W wywiadzie udzielonym Sekcji Polskiej Radia Watykańskiego nowy prefekt powiedział m.in.:

Dużo serca zostawiłem w Sygnaturze Apostolskiej. Naprawdę jakoś zakochałem się w tej pracy. Nie ograniczyłem się do tego, żeby być tylko urzędnikiem, ale prowadziłem studia na tematy związane z Sygnaturą, wykladałem na uniwersytecie tę problematykę, miałem kontakty z kanonistami wielu krajów, jeździłem na różne sympozja i spotkania z pracownikami sądów kościelnych i muszę powiedzieć, że to jakoś bardzo mocno zaważyło na mojej mentalności, na moim nastawieniu. Idę do Kongregacji Edukacji Katolickiej. Przez 25 lat wykladałem na Uniwersytecie Gregoriańskim, kilka lat na Lateranie, wiele lat w Studium Rotalnym, czyli zawsze miałem jakiś kontakt z uniwersytetem, z wykładami. Uważam, że jest to problem bardzo ważny dla Kościoła. Problem studiów, poważnych, solidnych, które są jakoś zakorzenione w istocie Kościoła, w Magisterium, w miłości do Kościoła, do wiernych, do Pana Boga. To jest coś bardzo ważnego. Od tego zależy bardzo dużo w Kościele i dlatego myślę, że czeka mnie bardzo duża odpowiedzialność. Podejmuję ją ze spokojem i pewną radością, już w innej dziedzinie pracy. Robię wszystko to, co jest w mojej mocy.

W latach 1999–2013 był prezesem Papieskiego Dzieła Powołań Kapłańskich, prezesem Parlamentarnej Komisji Interdykasterialnej dotyczącej Formacji kandydatów do Świąceń oraz prezesem Parlamentarnej Komisji Interdykasterialnej ds. Równomiernego Rozmieszczenia Kapłanów w Świecie.

no jej uniwersytety katolickie. Benedykt XV utworzył w 1915 sekcję ds. seminariów duchownych i zmienił nazwę kongregacji na *Congregatio de Seminariis et Studiorum Universitatibus*. Paweł VI przemianował ją w 1967 na *Sacra Congregatio pro institutione Catholica*. Jan Paweł II, reformując Kurię Rzymską konstytucją apostolską *Pastor Bonus*, przemianował ją w 1988 na *Congregatio de Institutione Catholica (de Seminariis atque Studiorum Institutis)*. Benedykt XVI listem apostolskim w formie Motu proprio Ministrorum institutio – *Formacja duchownych* – z 16 stycznia 2013 postanowił przenieść kompetencje dotyczące formacji alumnów seminariów duchownych z Kongregacji ds. Edukacji Katolickiej do Kongregacji ds. Duchowieństwa, zmieniając nazwę dykasterii, wyjaśniając, że zajmuje się ona jedynie Studiorum Institutis – czyli katolickimi instytucjami edukacyjnymi. Kongregacja odpowiada za szkoły wyższe, instytuty i wydziały uczelniane. W jej kompetencje wchodzi zarówno uczelnie kościelne, jak i wydziały teologii katolickiej uczelni świeckich. Troszczy się więc o rozwój studiów kościelnych, zatwierdza i eryguje uniwersytety katolickie i wydziały teologiczne, czuwa nad poprawnością wykładu nauki katolickiej w tych uczelniach.

Natomiast w latach 2005–2017 był członkiem Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów oraz Kongregacji Ewangelizacji Narodów.

Kongregacją Edukacji Katolickiej Zenon Grocholewski kierował przez 16 lat do dnia 8 czerwca 2015, kiedy przeszedł na emeryturę. Podczas pełnienia tej funkcji papież Jan Paweł II kreował go kardynałem¹⁰. Jako diakonię otrzymał kościół San Nicola in Carcere. W 2011 roku został podniesiony do godności kardynała-prezbitera, a kościół San Nicola in Carcere został mu przyznany *pro hac vice* (tytuł prezbiterowski). Był członkiem Kongregacji Biskupów, Papieskiej Rady do interpretacji Tekstów Legislacyjnych, Kongregacji Doktryny Wiary oraz sędzią Sądu Kasacyjnego Państwa Watykan. Jest autorem ponad 1 500 publikacji w kilkudziesięciu językach. Są to publikacje naukowe, zwłaszcza z dziedziny kanonicznego prawa procesowego i małżeńskiego, a także od 2000 roku z dziedziny edukacji oraz publikacje popularnonaukowe i o charakterze pastoralnym.

Od 1984 roku był postulatem sprawy beatyfikacji i kanonizacji: Edmunda Bojanowskiego (ogłoszonego błogosławionym przez Jana Pawła II w Warszawie 13 czerwca 1999) oraz od 1985 siostry Sanacji (Janiny) Szymkowiak (ogłoszonej błogosławioną przez Jana Pawła II w Krakowie 18 sierpnia 2002).

Członek honorowy m.in.: Stowarzyszenia Kanonistów Słowacji (1992), redakcji parysko-warszawskiej „Ilustrowanego Leksykonu Biograficznego Polonii Świata” (1992), Klubu Zbieraczy Znaczków o Tematyce Religijnej Święty Gabriel (1997), Stowarzyszenia Kanonistów Włoskich (1998), Stowarzyszenia Kanonistów Polskich (1999), Papieskiej Akademii św. Tomasza z Akwinu (2001), Papieskiej Akademii Teologicznej (2001), Akademii Hiszpanoamerykańskiej Nauk Humanistycznych i Ścisłych w Bogocie (2005), Stowarzyszenia Szlachta Wielkopolska w Poznaniu (2015), Polskiego Towarzystwa Mariologicznego w Częstochowie (2017), Komitetu Budowy Pomnika Polonii w Warszawie (2019).

Zenon kardynał Grocholewski jest obywatelem honorowym miast: Trenton (USA) 1988, Pricenton (USA) 1992, Agropoli (Włochy) 1992, Levocý (Słowacja) 1997, Poznania 2006, Cieclocinka 2006, Spezzano Albanese (Włochy) 2012, Lwówka Wielkopolskiego 2017. *Doktor honoris cau-*

¹⁰ Stanowisko kardynała Świętego Rzymskiego Kościoła (S.R.E.) jest po papieżu najwyższą godnością w hierarchii kościelnej wywodzącą się od pierwszych biskupów podmiejskich Rzymu, proboszczów kościołów rzymskich i pierwotnych diakonów na terenie Wiecznego Miasta. Kardynałowie tworzą Święte Kolegium, któremu przysługuje prawo obierania papieża. Kardynałów w sposób nieskrępowany ustanawia papież z zachowaniem ogólnych zasad prawa kanonicznego.

sa: Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie 1998, Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego 1999, uniwersytetu w Passau 2001, uniwersytetu w Glasgow 2001, Uniwersytetu J.A. Komenskigo w Bratysławie 2002, Papieskiego Uniwersytetu Katolickiego w Buenos Aires 2002, Uniwersytetu Fu Jen w Taipei 2003, Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu 2004, Uniwersytetu Bukareszteńskiego 2006, Uniwersytetu Josip Juraj Strossmayer w Osijeku, Chorwacja 2007, Fordham University w Nowym Jorku 2008, Uniwersytetu Babeş Bolyai w Cluj-Napoca, Rumunia 2009, Uniwersytetu Katolickiego Goiás, Brazylia 2009, Uniwersytetu Katolickiego San Vicente Mártir w Walencji, Hiszpania 2009, Katolickiego Uniwersytetu Wschodniej Afryki w Nairobi, Kenia 2010, Uniwersytetu Katolickiego Péter Páznány w Budapeszcie 2010, Uniwersytetu Al. I. Cuza w Iasi, Rumunia 2010, Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach 2010, Uniwersytetu Katolickiego del Táchira w San Cristóbal, Wenezuela, Katolickiego Uniwersytetu w Salta, Argentyna 2013, Uniwersytetu Katolickiego w Ružomberku, Słowacja 2013, Papieskiego Uniwersytetu w Valparaiso, Chile 2013, Klaus-Mörsdorf-Studium Institut für Kanonistik der Ludwig-Maximilians-Universität Munchen, Niemcy 2017, Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu 2018, Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie 2019. Laureat: Międzynarodowej Nagrody Bonifacy VIII (Accademia Bonificiana, Anagni, Włochy) 2005, IV Międzynarodowej Nagrody Giuseppe Sciacca (w zakresie kultury) 2005, Nagrody Fundacji Serra International (Chicago) 2006, Nagrody Międzynarodowej Domenico Aliquó (Rzym) 2007, Nagrody im. Księdza Idziego Radziszewskiego Towarzystwa Naukowego KUL 2012, a także Diamentowego Feniksa 2017 przyznanego przez Stowarzyszenie Wydawców Katolickich. Uonorowany: statuetką Złotego Hipolita (Wybitna Osobowość Pracy Organizacyjnej) przez Towarzystwo im. H. Cegielskiego w Poznaniu 2001, tytułem Wybitnego Wielkopolanina przez kapitułę dziennikarzy „Naszej Wielkopolski” 2001, dyplomem uznania przez The National Shrine of Our Lady of Częstochowa (Doylestown, USA) 2005, statuetką PFRON przez Zarząd Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w Warszawie 2005, dyplomem uznania za wspieranie Kościoła greckokatolickiego (Rumunia) 2006, tytułem Przyjaciół Szkół Katolickich w Polsce 2007. Odznaczenia – m.in: Krzyż Komandorski z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski, Wielki Krzyż Orderu Zasłużonych dla Chile, Wielki Krzyż Orderu Zasłużonych dla Republiki Federalnej Niemiec, Wielki Krzyż – Wybitna Osobowość Akademicka (Kolumbia), Wielki Krzyż Fundacji Uniwersyteckiej św. Marcina (Kolumbia), Wielki Medal Świętego Gorazda (słowackie Ministerstwo Edukacji), Medal Honorowy Polonia Semper

Laureaci Krzyża „Za zasługi dla Muzeum Niepodległości”. Od lewej: prof. Henryk Żaliński, red. Magdalena Bykowska (Paryż), dr Stanisław Dziedzic, Zenon kardynał Grocholewski, prof. Zbigniew Judycki, prof. Wiesław Hładkiewicz

Fidelis, złoty medal Labor Omnia Vincit (Towarzystwo im. H. Cegielskiego w Poznaniu), medal Za zasługi dla archidiecezji (Poznań), srebrny medal The Bratislava International Centre for Family Studies, Medaglia d'oro al merito (Stowarzyszenie Kulturalne Nuovo Club Roma 2000), medal Ad Perpetuam Rei Memoriam (województwo wielkopolski), Złoty Krzyż Zasługi Orderu Świętego Stanisława BM, Królewski Order św. Stanisława BM, medal Zasłużony dla diecezji włocławskiej, złota odznaka Za zasługi dla polskiej filatelistyki, Krzyż „Za zasługi dla Muzeum Niepodległości”, Krzyż Honorowy Polonia Semper Fidelis.

Zenon kardynał Grocholewski zmarł w Rzymie 17 lipca 2020 roku.

Zbigniew Judycki

Bibliografia (wybór)

- Darowski R., *Kardynał Zenon Grocholewski i jego wkład w dzieło edukacji katolickiej w świecie*, „Horyzonty Wychowania” 13, 27, 2014.
- Dudziak J., *Abp Zenon Grocholewski ambasadorem odnowy prawa kanonicznego na Słowacji*, „Tarnowskie Studia Teologiczne” 14 (1995–1996).
- Góralski W., *Arcybiskup prof. dr Zenon Grocholewski*, „Prawo Kanoniczne” 41, 1998.
- Jędraszewski M., *Jan Paweł II w Poznaniu*, Poznań 1997.
- Judycki Z., *Polscy duchowni w świecie. Słownik biograficzny*, Kielce 2008.
- Judycki Z., *Kardynałowie i biskupi polskiego pochodzenia w świecie*, Warszawa 2019.
- Zarębczan W., *Arcybiskup Zenon Grocholewski*, [w:] *Materiały V Sympozjum Biografistyki Polonijnej*, Lublin 2000.
- Zenon Grocholewski – doctor honoris causa Universitatis Studiorum Naturalium Posnaniensis*, Poznań 2018.